

Fra *Mardøla*.

til *Alta*

Foto Burny Iversen

Foto Pål Hermansen

BREDO BERNTSEN

DET GRØNNE TI-ÅRET

Om man skal se tilbake på 1970-årene og sette dem i et verneperspektiv, er det helt klart at disse årene fremfor noe annet tiår har stått i natur- og miljøvernets tegn. Svært meget av den politiske debatten og i det hele den offentlige debatten i aviser, i bøker, radio og TV har vært preget – ja dominert av naturvern og forurensninger, energiproblemer og ressursproblemer.

Den grønne bølgen brøt definitivt inn over landet i 1970, på flere fronter. Dette året var *Naturvernåret 1970* – lenge forberedt og effektivt gjennomført av Europarådet. Her til lands flommet det over av filmer, brosjyrer, foredrag og artikler om naturvern, og begrepet *økologi* kom på alles lepper. Avslutningen på året var den 6. september, med brennende varder landet over. I Oslo var det stort fakkeltog med tusenvis av mennesker på bena. Dette arrangementet ble ledet av Norges Naturvernforbund og de andre nordiske naturvernforeningene.

I 1970 ble det også vedtatt en ny moderne naturvernlov med en formålsparagraf som gjør naturvernet til *en overordnet samsfunnsfaktor*. Dette var synspunkter som særlig Naturvernforbundet hadde kjempet frem:

«Naturen er en nasjonalverdi som må vernes. Naturvern er å disponere naturressursene ut fra hensynet til den nære samhørighet mellom mennesket og naturen, og til at naturens kvalitet skal bevares for fremtiden. Enhver skal vise hensyn og varsomhet i omgang med naturen. Inngrep i naturen bør bare foretas ut fra en langsiktig og allsidig ressursdisponering som tar hensyn til at naturen i fremtiden bevares som grunnlag for menneskenes virksomhet, helse og trivsel.»

Sist, men ikke minst, ble *Mardølaaksjonen* i det første av 1970-årene, symptomatisk for hvor sentral kampen om vann og vassdrag skulle bli i tiden fremover. Ingen verneaksjon til forsvar for den norske naturen vakte slik debatt her til lands (og i utlandet) som da man opplevde *Mardølaaksjonen*, en ikkevolds aksjon ledet av Samarbeidsgruppene for natur- og miljøvern (SNM). Det aksjonistene, med folk som Arne Næss og Sigmund Kvaløy i spissen, fryktet var den stadig økende naturødeleggelse, sentralisering og urbanisering drevet fram av norsk og internasjonal storindustri og storfinans. Nå førte ikke den omstridte aksjonen fram – etter en måneds tid ble den avblåst etter at le-

derne ble båret bort av politiet. Men for alvor var striden om våre vassdrag kommet i søkelyset. Flere og flere forlangte heretter skikkelige verneplaner for vassdragene for å få slutt på den stadige utbyggingen. Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen var blitt et omstridt offentlig organ, etter i en årrekke å ha vært nasjonalhelt. En egen verneplan for vassdrag ble endelig lagt frem i 1971 og behandlet i Stortinget i 1973. I 1976 kom så verneplan II. Omkring disse ble det stor debatt. Kløften mellom hva Naturvernforbundet og andre naturverninteresserte anser for å være et rimelig vernekrav – og det som er foreslått vernet, er så stort at striden om vassdragene har bare økt.

Stockholmskonferansen

I 1972 ble søkelyset rettet mot den *globale økokrise* i forbindelse med *Stockholmskonferansen* – i FN's regi – som ble avholdt i Sveriges hovedstad fra 5. til 16. juni 1972 under mottoet «Bare én jord». Konferansen, som ble en stor suksess, var et gigantarrangement, selv i FN's målestokk. Møtet ble avsluttet med et vedtak om en miljødeklarasjon, og i tilknytning til denne 26 miljøvernprinsipper. Man besluttet dessuten å trekke opp en aksjonsplan

som inneholdt 109 anbefalinger. Det ble besluttet å opprette et eget FN's miljøvernstyre, et eget miljøvernsekretariat, et miljøvernfond, og 5. juni ble fastsatt som verdens miljøverndag. Norges delegasjon markerte seg sterkt på konferansen. Et norsk forslag om økt støtte til familieplanlegging ble vedtatt, tross hard motstand fra den katolske kirken. Et lyspunkt sett fra norsk side, var også det store flertallet for forslaget om forbud mot dumping av giftstoffer i sjøen – hvor den såkalte Oslokonvensjonen var utgangspunktet. En skuffelse var det imidlertid at det fellesnordiske opplegget til et forslag om forbud mot overlydsfly gikk i vasken.

Miljøverndepartementet

Med utgangspunkt blant annet i Ressursutvalgets syn på natur- og miljøvern som et bredt og omfattende problemområde, ble tanken om et eget departement for natur- og miljøvern aktualisert. Regjeringen Bratteli la frem en proposisjon om opprettelse av et Miljøverndepartement, og ved kgl. res. ble dette opprettet 5. mai 1972. Leder for departementet ble professor Olav Gjærevoll – lenge Arbeiderpartiets ledende naturverner. Departementets hovedoppgave skulle være «å arbeide for en best mulig balanse mellom utnytting av våre ressurser for økonomisk vekst, og vern om naturressursene til beste for menneskelig trivsel og helse». Det var nok varierende synspunkter på departementets oppgaver og oppbygging, men at en milepæl var nådd forvaltningsmessig for natur- og miljøvernet er klart.

Den grønne bølgen preget også vårt land i EF-debatten i 1972, som svært meget kom til å kretse rundt naturvern- og ressursproblemene, og som bidro til å åpne folks øyne for disse faktorenes betydning for trivsel og helse.

Energidebatten

Energidebatten i Norge gikk etter hvert over fra debatt bare om vannkraftutbygging til også å dreie seg om olje, atomkraft og energiproblemer generelt. Denne ble intensivert i forbindelse med energikrisen vinteren 1973/74. Norges Naturvernforbund

tok seriøst for seg hele dette problemkomplekset gjennom et eget utvalg som kom med en omfattende utredning i 1974, «Energi, miljø og samfunn.» Hovedkonklusjonen er at de høyindustrialiserte lands nåværende vekst i energiforbruket og ressursforbruket rent generelt *kan og må stanses*. I Norge foreslo man at energiforbruket gradvis avtrappes til null fram til 1990. Atomkraft – som gjennom hele tiåret var et sentralt diskusjonstema – ble det tatt sterk avstand fra. Tankene om utflating i energiforbruket har flere og flere av partiene etterhvert sluttet seg til.

Mange slags «år»

Opp gjennom 1970-årene ble de fleste natur- og miljøvernaspektene trukket frem og diskutert på store konferanser og i forbindelse med offisielle «år» – etterfulgt av debatter og aktiviteter på «grasrota». I 1974 kom befolkningsproblemene i søkelyset gjennom FN's *Verdens befolkningsår 1974*. Samme året ble det arrangert en egen *Verdens matvarekonferanse*. I Norge blusset straks diskusjonen om sjølberging og vern av matjorda opp i avisinnlegg, foredrag og publikasjoner. Vi fikk småbruk-aksjonen på Hitra og i 1977 opprettelsenav «Aksjon Bygde-Noreg». Siden kom *Arkitekturvernåret* i Europarådets regi i 1975 og den store bosetningskonferansen – Habiatt – i FN's regi i 1976. Europarådet hadde også et eget våtmarksår i 1976, for å verne om våtmarkene som er i ferd med å forsvinne i alarmerende tempo. Dette verneåret ble ansett som så viktig at det ble vedtatt forlenget året etter.

Den grønne tråden gjennom alle 1970-årene har her hjemme utvilsomt vært kampen om vassdragene. Dette begynte som nevnt med Mardøla-aksjonen og fortsatte særlig med Hardangervidda. Striden her gikk gjennom hele perioden og var særlig lang og kvass. Naturvernforbundet, Den norske Turistforening og Norges Jeger- og Fiskerforbund samarbeidet i denne saken aktivt gjennom Samarbeidsrådet for naturvernsaker og hadde en god medspiller i miljøvernminister Gro Harlem Brundtland, som gikk sterkt inn for vern av Vidda. I oktober 1979 tilsluttet Stortinget at

Vidda skulle vernes og stor nasjonalpark opprettes med vassdragene Veig og Dagali. Med dette var en av de helt store stridssakene bragt til ende med seier for det ideelle naturvernet!

Rettsak mot Staten

Gjennom Alta-sakten fikk vi så en gjentakelse av Mardøla-demonstrasjonen og Finnmarksvassdraget fikk ikke mindre omtale enn Mardøla. Naturvernforbundet gikk dessuten for første gang til rettsak mot Staten ved Olje- og energidepartementet – en rettsak som ennå ikke er avgjort. Dette må sees i sammenheng med forbundets engasjement på energiområdet generelt (bl.a. med en ny utvidet utgave av utredningen «Energi, miljø og samfunn» i 1979 – og spesielt med aksjonen «Vern våre siste vassdrag»). Naturvernforbundet har forøvrig i hele perioden stått sentralt i alt det nasjonale vernearbeidet. Det har utviklet seg til en sterk og selvstendig organisasjon – og har nå kretsforeninger i alle fylker og dessuten en hel rekke lokalag i mange kretser. Medlemstallet har økt fra ca. 10 000 i 1970 til ca. 38 000 ved utgangen av 1979.

En kort oppsummering av det viktigste som har skjedd i det grønne tiåret må bli at naturvernet har fått sitt definitive gjennombrudd – sin legitimering – i opinionen, pressen, administrasjonen og i det politiske liv. Opprettelse av nasjonalparker, landskapsvernområder og reservater er ikke noen perifer og sær virksomhet lenger. Ei heller kontroll med forurensninger, aktiv arealplanlegging og vern om dyrket og dyrkbar jord. Alt dette er nå hjemlet i lovverket, administrert av en egen miljøvernadministrasjon og vaktet av en aktiv opinion. Hva så med 1980-årene? Det har vist seg klart gjennom hele det foregående tiåret at i praksis har det ikke vært lett å forene vekst med vern – og enda vanskeligere blir det i årene fremover. Overalt presser «utviklingen» seg på – kraftlinjer, motorveier, flatehogster, sur nedbør og flerrende støy... En utflating i veksten – gjennom en moderne økopolitikk – må til om natur- og miljøvernarbeidet skal nå sine langsiktige mål. Å ta *konsekvensen* av at det er *grenser for vekst* blir 1980-årenes store utfordring. ❀